

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

مجموعه سخنرانی‌های نشست تخصصی

ابعاد نظری و عملی

سیداری اسلامی

تألیف: جمعی از نویسندگان

به کوشش:

مصطفی اسماعیلی

با گفتارهایی از (به ترتیب حروف الفباء):

دکتر حسن بشیر، دکتر محمد جمشیدی، دکتر محمدحسن خانی

مهدی ذوالفقاری، احمد سروش‌نژاد، روح‌الامین سعیدی

انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com
www.ketabesadiq.ir: فروشگاه اینترنتی

دانشگاه امام صادق (ع)

مجموعه سخنرانی‌های نشست تخصصی ابعاد نظری و عملی بیداری اسلامی
به کوشش: مصطفی اسماعیلی ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع)
چاپ اول: ۱۳۹۱ ■ قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال ■ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
چاپ و صحافی: زلال کوثر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۲۳۹-۸
همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: نشست تخصصی بیداری اسلامی و تحولات خاورمیانه (۱۳۹۱: تهران)
عنوان و نام پدیدآور: مجموعه سخنرانی‌های نشست تخصصی ابعاد نظری و عملی بیداری
اسلامی / به کوشش مصطفی اسماعیلی؛ با گفتارهایی از حسن بشیر... [و دیگران].
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ۶۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۲۳۹-۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
پادداشت: با گفتارهایی از حسن بشیر، محمد جمشیدی، محمدحسن خانی، مهدی ذوالفقاری، احمد
سروش‌نژاد، روح‌الامین سعیدی.
موضوع: اسلام — تجدید حیات فکری — مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع: اسلام — تجدید حیات فکری — تاریخ — قرن ۲۰ م. — مقاله‌ها و خطابه‌ها
شناسه افزوده: بشیر، حسن، ۱۳۳۳ —
شناسه افزوده: اسماعیلی، مصطفی، ۱۳۵۰ — گردآورنده
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ن ۲۳۹/۵ BP
رده بندی دیویی: ۴۸/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۲۹-۸۷۷۸

فهرست مطالب

سخن ناشر	۹
مقدمه	۱۱
فصل ۱. چشم‌انداز اسلام سیاسی و آینده روابط جریان‌ات اسلامگرا در منطقه (در پرتو تحولات بیداری اسلامی).....	
دکتر محمدحسین خانی	
پیشگفتار	۱۳
مقدمه	۱۴
۱. سناریوی تصادم و تضاد	۱۵
۲. سناریوی رقابت	۱۶
۳. سناریوی همزیستی مسالمت‌آمیز	۱۶
۴. سناریوی ائتلاف‌سازی و اتحاد‌سازی	۱۶
فصل ۲. رسانه‌های جهان و بیداری اسلامی از «دیپلماسی سکوت» تا «پایان دیپلماسی»	
دکتر حسن بشیر	
پیشگفتار	۱۹
مقدمه	۲۰
۱. فروردین ماه: ایران هراسی	۲۴
۲. اردیبهشت ماه: بیداری اسلامی و بیداری تقابلی در دیپلماسی تقابلی	۲۵
۳. خرداد ماه: تروریسم بحرینی و دیپلماسی سکوت	۲۶
۴. تیرماه: دیپلماسی تلفیقی	۲۶

۶ □ مجموعه سخنرانی‌های نشست تخصصی ابعاد نظری و عملی بیداری اسلامی

۵. مرداد ماه: دیپلماسی بحران سازی در سوریه و بازنمایی‌ها ۲۷
۶. شهریور ماه: سقوط فرعون مصر و دیپلماسی توطئه ۲۸
۷. مهر ماه: تسخیر سفارتخانه‌ها، بیداری اسلامی و گفت‌وگو مردمی ۲۸
۸. آبان ماه: بیداری اسلامی، آگاهی عمومی و جنبش جهانی وال
استریت ۲۹
۹. آذر ماه ۱۳۹۰: سردرگمی آمریکا در دیپلماسی ۲۹

فصل ۳. تحلیل قیام‌های منطقه از منظر تئوری پرخاشگری ناشی از

محرومیت ۳۳

روح‌الامین سعیدی

پیشگفتار ۳۳

مقدمه ۳۴

فصل ۴. تحولات منطقه عربی و نقش جمهوری اسلامی ایران پیرامون

بیداری اسلامی ۳۹

مهدی ذوالفقاری

پیشگفتار ۳۹

مقدمه ۴۰

۱. اوضاع وخیم اقتصادی در کشورهای اسلامی ۴۰

۲. عدم وجود آزادی‌های سیاسی ۴۱

۳. اعتراض به حمایت حکام عرب از رژیم صهیونیستی ۴۱

۴. انتشار تفکر اسلامی در بین کشورهای اسلامی ۴۱

۵. افزایش نقش قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی ۴۲

۶. اشتراکات بیداری اسلامی و انقلاب اسلامی ایران ۴۲

۷. درس‌ها ۴۳

جمع بندی ۴۴

فصل ۵. بیداری اسلامی و افول آمریکا با تأکید بر نقش مردم... ۴۷

دکتر محمد جمشیدی

پیشگفتار ۴۷

مقدمه ۴۸

فهرست مطالب □ ۷

۱. تغییر منبع تهدید در خاورمیانه برای ایالات متحده آمریکا.....	۴۸
۲. بی‌معنا شدن آرایش نظامی - دفاعی ایالات متحده در منطقه خاورمیانه.....	۴۹
مرحله اول. بیان ماهیت انقلاب‌های منطقه.....	۵۱
مرحله دوم. سرایت انقلاب‌ها به کشورهای دیگر.....	۵۱
مرحله سوم. بیان مولفه صهیونیسم ستیزی به‌عنوان ویژگی اصلی بیداری اسلامی.....	۵۲
فصل ۶: رژیم صهیونیستی و بیداری اسلامی.....	۵۵
<i>دکتر/احمد سروش‌نژاد</i>	
پیشگفتار.....	۵۵
مقدمه.....	۵۶
۱. اولویت‌های رژیم صهیونیستی.....	۵۶
۲. مشکلات رژیم صهیونیستی.....	۵۸
جمع‌بندی.....	۵۹
نمایه.....	۶۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا
وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا
فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ
(قرآن کریم، سوره مبارکه الشوری، آیه شریفه ۱۳)

سخن ناشر

اسلام از آن حیث که دینی جامع و کامل است و مبتنی بر فطرت پاک به ودیعه نهاده شده از سوی حضرت حق تعالی در نهاد تمامی آدمیان می باشد؛ دارای جذابیت و اصالتی است که در نهایت خواهد توانست بر تمامی تاریکی ها و حجابها فائق آید. به همین خاطر است که خداوند متعال، ندای اسلام را برای مشرکان بسیار سنگین و غیر قابل تحمل می خواند. به عبارت دیگر، سلامت، عقلانیت، رضایت مندی و سعادت که از ناحیه حاکمیت کلام الهی حاصل می آید، چنان است که تمامی عقول سلیم را به خود جذب می نماید و این معنای مشخص بیداری اسلامی است که مرزهای مختلف جغرافیایی را در هم نوردیده و امت های مسلمان و غیر از آنها را تحت تأثیر قرار می دهد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام در راستای انجام رسالت علمی - کاربردی خویش در ارتباط با موضوعات جاری در جامعه اسلامی و جهانی، و با عنایت به حساسیت های تئوریک «بیداری اسلامی» در عرصه علم و نظر، نسبت به فعال سازی دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی در حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام اقدام نموده تا با استفاده از مجموع توان علمی - تحلیلی موجود در دانشگاه و سایر

۱۰ □ مجموعه سخنرانی‌های نشست تخصصی ابعاد نظری و عملی بیداری اسلامی

مؤسسات و مراکز علمی - پژوهشی؛ رویکردی تحلیلی نسبت به این موضوع را طرح، پی‌گیری و توسعه دهد. نتیجه این اقدام، تهیه و عرضه متون کارشناسی‌ای در قالب گفت‌وگو، مجموعه مقالات و آثار پژوهشی است که هم اکنون خدمت علاقه‌مندان نمونه‌ای از آن تقدیم شده است.

معاونت پژوهشی دانشگاه ضمن تشکر از مدیریت متمرکز دبیرخانه و مشارکت فعال اساتید، دانشجویان و محققان در این حوزه، از تمامی پژوهشگران فعال در این زمینه تقاضا دارد با ارائه نظرات اصلاحی و یا متون تحقیقاتی‌شان جهت نشر از سوی دانشگاه، ما را در تحلیل هر چه بهتر و جامع‌تر پدیده بیداری اسلامی و غنی‌سازی مفهومی و نظری موضوع یاری رسانند. امید آن که از این طریق شاهد همکاری مؤثر و مستمر دو حوزه عملی و نظری در راستای تقویت جریان بیداری اسلامی و توسعه آن در گستره جهانی باشیم. إن شاء الله

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ
الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمْ أَيْمٌ
فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ
(قرآن کریم، سوره مبارکه الحديد، آیه شریفه ۱۶)

مقدمه

بررسی تحلیلی تاریخ تحول جوامع بشری حکایت از آن دارد که مکتب اسلام به دلیل اصالت ذاتی و حقانیتی که از ناحیه شارع برای آن قرار داده شده است، پیوسته مورد اقبال و توجه عقول سلیم و قلوب پاک بوده است. با این حال، ذرّ گرانمایه نزد مسلمانان چنان که شایسته و بایسته بوده، پاس داشته نشده و لذا شاهد برخی از غفلت‌ها، انحراف‌ها و یا جهالت‌ها در موضوع التزام به اصول اسلامی و دعوت به آن بوده ایم. آنچه این وضعیت نامطلوب را نقد و اصلاح نموده، لطف الهی و اراده مردان و زنان مؤمنی بوده که توانسته خیزش‌های رهایی‌بخش و نهضت‌های اصلاحی را با هدف بازگشت به اسلام پدید آورد. بیداری اسلامی را می‌توان نظریه‌ای جامع و کاربردی در این زمینه ارزیابی نموده که دو ساحت نظر و عمل را در حیات انسان تحت تأثیر قرار داده است.

باعنایت به ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های نظریه «بیداری اسلامی» - از یک سو - و حساسیت‌ها و پیامدهای قابل توجه عملی آن - از سوی دیگر - دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی با هدف: اولاً- شناخت و تحلیل تحولات جاری در منطقه؛ ثانیاً- گمانه‌زنی و سناریوپردازی در خصوص آینده تحولات منطقه‌ای و جهانی؛ و بالاخره: ارائه راهبردها و راه‌کارهای مناسب برای مدیریت

۱۲ □ مجموعه سخنرانی‌های نشست تخصصی ابعاد نظری و عملی بیداری اسلامی

بیداری اسلامی جهت نیل به اهداف عالی آن در آینده؛ تأسیس گردید. دبیرخانه ضمن تشکر از تمام اساتید، دانشجویان و محققانی که ما را در انجام این مهم و تحقق اهداف بیان شده، یاری نموده‌اند؛ از تمام کارشناسان و پژوهشگران تقاضا دارد با ارسال نظرات و آثار خود ما را در این راه دشوار علمی یاری رسانند. برای این منظور دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی* آماده دریافت و نشر سایر آثار تکمیلی و اصلاحی می‌باشد.

مصطفی اسماعیلی

* نشانی دبیرخانه: تهران، بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، دانشگاه امام صادق علیه السلام، ساختمان جدید، طبقه پنجم، معاونت پژوهشی، دبیرخانه مطالعات بیداری اسلامی

چشم‌انداز اسلام سیاسی و آینده روابط جریان‌های اسلام‌گرا در منطقه در پرتو تحولات بیداری اسلامی

دکتر محمدحسن خانی

پیشگفتار

اگرچه پیشینه تاریخی اسلام سیاسی در منطقه به سده‌های قبل و به‌ویژه به دوران بیدارگری اسلامی به وسیله سید جمال‌الدین اسدآبادی و همفکرانش برمی‌گردد اما با این همه پیروزی انقلاب اسلامی ایران در پایان دهه هفتاد در قرن بیستم یک نقطه عطف در شکل‌گیری و تأثیرگذاری اسلام سیاسی بر گفتمان‌های سیاسی اسلام‌گرا بشمار می‌رود. همچنین یکی از پیامدهای شگرف در این زمینه در دست گرفتن قدرت توسط اسلام‌گرایان در کشورهای نظیر مصر و تونس می‌باشد. از سوی دیگر تفکیک و تبیین گفتمان‌ها و برداشت‌های موجود از پدیده اسلام سیاسی در جمهوری اسلامی ایران، حزب توسعه و عدالت در ترکیه، اخوان المسلمین و سلفیون در مصر، حزب النهضة و تفکرات راشد اغنوشی در تونس، و بالاخره گروه‌های رادیکال و تندرو منتسب به القاعده را به خوبی می‌توان مشاهده نمود. در نهایت می‌توان چگونگی تعامل و روابط آینده این گفتمان‌ها و جریان‌ها را در قالب چهار سناریو از تقابل و رویارویی عملی تا تعامل سازنده با هدف همگرایی مورد بررسی قرار داد.

مقدمه

بیداری اسلامی در واقع نوعی تداوم مسیر گفتمانی انقلاب اسلامی ایران است. در زمان وقوع انقلاب اسلامی در ایران تنها اندیشه انقلابی ایران در منطقه وجود داشت اما پس از این زمان ملت‌های منطقه دریافتند که می‌توانند با ایستادگی در مقابل قدرت‌های بزرگ به اهداف خود دست یابند. هم‌اکنون علاوه بر اینکه گفتمان‌های انقلابی شکل گرفته در منطقه تحت تاثیر گفتمان انقلاب اسلامی ایران هستند اندیشه‌های رقیبی نیز برای تفکر انقلاب اسلامی در کشورهای اسلامی در حال شکل‌گیری است که از آن جمله می‌توان به سلفیون، القاعده اشاره کرد. در اینجا یک سؤال اصلی پاسخ داده می‌شود و آن این است که از یک سو چه عواملی می‌تواند ماهیت بیداری اسلامی در کشورهای اسلامی را تغییر دهد و از سوی دیگر وقوع بیداری اسلامی چه اثراتی در توازن قدرت در جهان دارد و چگونه این تحول، موازنه قدرت را در منطقه خاورمیانه تغییر خواهد داد. در پاسخ به این سؤال مهم باید به بررسی جایگاه اسلام سیاسی در پرتو تحولات بیداری اسلامی پرداخت.

از نقاط عطف اسلام سیاسی می‌توان به وقوع انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ هجری شمسی (۱۹۷۹ میلادی) اشاره کرد. هم‌اکنون نیز پس از سه دهه شاهد این هستیم که موج جدیدی از بیدارگری اسلامی به وقوع پیوسته است که این تحول، حاصل درخشش گفتمان اسلام سیاسی است. سال‌های قبل نیز گفتمان اسلام سیاسی وجود داشته اما تفاوت آن با گفتمان اسلام سیاسی اخیر در این است که صدای گفتمان سیاسی در سال‌های اخیر شنیده می‌شود. پس از وقوع انقلاب اسلامی ایران، اسلام سیاسی به‌عنوان یک گفتمان جدی در سطح جهان مطرح شد و دنیا با

نگاه ویژه‌ای آن را بررسی کرد. حوادثی که در سال‌های اخیر در کشورهای اسلامی به وقوع پیوست، ابتدا حتی از طرف جمهوری اسلامی ایران نیز جدی گرفته نمی‌شد و به‌عنوان یک جریان حاشیه‌ای تلقی می‌شد ولی با گذشت زمان و پیروزی اسلام‌گرایان در کشورهای نظیر مصر و تونس، این جریان‌ات مورد توجه قرار گرفتند. در مقایسه منطقه خاورمیانه بین سال‌های ۱۳۶۰ و ۱۳۹۰ هجری شمسی به یک نکته مهم دست می‌یابیم. در سال ۱۳۶۰ تنها یک کشور به نام جمهوری اسلامی ایران وجود داشت که مدعی گفتمان اسلامی و اسلام‌گرایی بود و در سه کشور مصر، تونس و ترکیه جریان‌های اسلام‌گرایی هیچ جایگاهی نداشتند. در این کشورها گاهی اوقات مبارزاتی در جهت ایجاد گفتمان اسلامی شکل می‌گرفت ولی این جریان‌ات هیچ‌گاه در راس قدرت قرار نگرفتند.

حال سؤال اصلی این است که در این موقعیت زمانی که ما در ترکیه، مصر و تونس شاهد به قدرت رسیدن اسلام‌گرایان و ایجاد سه نوع جدید اسلام سیاسی در جهان هستیم، جایگاه جمهوری اسلامی ایران در اسلام سیاسی چگونه خواهد بود که در این زمینه چهار سناریو مطرح است که عبارتند از:

۱. سناریوی تصادم و تضاد

این سناریو را که کشورهای غربی بیشتر به آن دامن می‌زنند و در میان مدت به دنبال اثربخشی آن هستند، نوعی تعارض بنیانی گفتمانی بین کشورهای اسلامی است. البته باید به این نکته اشاره کرد که ترک‌ها به دلیل اینکه روابط خود را با جمهوری اسلامی ایران مهم می‌دانند، تمایل زیادی برای آشکار سازی این تعارض ندارند. از سوی دیگر اسلام‌گرایان مصر و تونس به خاطر اینکه هنوز دست‌خوش تحولات پس از

۱۶ □ مجموعه سخنرانی‌های نشست تخصصی ابعاد نظری و عملی بیداری اسلامی

انقلاب خود هستند تمایل زیادی برای بزرگ جلوه دادن این تعارض ندارند ولی جریان القاعده جهت گیری‌های متفاوتی دارد. ایمن ذواهری (یکی از مسئولان القاعده) در سخنانی تند، ایران را کشوری دانست که از پشت به کشورهای دیگر خنجر می‌زند. در نتیجه جریان القاعده را می‌توان از جمله پتانسیل‌هایی دانست که می‌تواند سناریوی تصادم و تضاد را تحقق بخشد.

۲. سناریوی رقابت

سناریوی رقابت بدین معناست که گفتمان‌های اسلام سیاسی در ابتدا یکدیگر را به رسمیت می‌شناسند و از سویی دیگر می‌خواهند با یکدیگر در عرصه‌های مختلف نظیر سیاسی، رسانه‌ای و غیره به رقابت بپردازند و همدیگر را به زانو درآورند.

۳. سناریوی همزیستی مسالمت‌آمیز

در این سناریو گفتمان‌های اسلام سیاسی در مقابل یکدیگر به صورت خنثی عمل می‌کنند یعنی هر کس تنها به فکر پیشبرد اهداف خود است و در این راستا هیچ گونه رقابتی با یکدیگر ندارند. شاید بتوان گفت این سناریو در کوتاه مدت بتواند عملیاتی شود و گفتمان‌ها بتوانند بدون رقابت و به صورت کاملاً مسالمت‌آمیز در کنار یکدیگر به حیات خود ادامه دهند.

۴. سناریوی ائتلاف سازی و اتحاد سازی

این سناریو یکی از خوش بینانه‌ترین سناریوها است. بر طبق پیش‌بینی این سناریو، قبل از به قدرت رسیدن جریان‌های اسلام گراها رهبران این کشورها در یک کنفرانس جهانی جمع

چشم‌انداز اسلام سیاسی و آینده روابط... □ ۱۷

می‌شوند و نوعی تعامل سازنده و فعال با یکدیگر خواهند داشت. البته ما در قاهره شاهد نوعی از ائتلاف سازی در بین جریان‌های اسلام گرا هستیم.

در نهایت باید گفت که سیاست جمهوری اسلامی ایران باید در جهت سناریوی چهارم بوده و در این جهت حرکت کند و هزینه‌های آن را هم بپردازد. البته در این مسیر ما نباید دچار تفکرات رویایی شویم. بحث‌هایی که در ایران در ماه‌های اخیر پیرامون بیداری اسلامی شکل گرفته است باید جهت دهی شود. جمهوری اسلامی ایران در جهان اسلام زیر شاخه‌های اسلام سیاسی نظیر حزب الله لبنان، مجلس اعلاء عراق را دارد. البته در کنار شاخه‌های اسلام سیاسی ایران، جریان‌های دیگری نظیر اخوان المسلمین وجود دارد. اخوان المسلمین یک جریان گسترده‌ای است که دارای چتری است که می‌تواند مصر، تونس و حتی سوریه را در برگیرد. از سویی دیگر جریان سلفیون هستند که می‌توانند از رقبای جدی اسلام سیاسی ایران باشند.